

HENNI FORCHHAMMER

MINDER
OM
KAREN JEPPE

J. FRIMODTS FORLAG · KØBENHAVN
MCMXXXV

FORORD

DET har ikke været Hensigten her at give en samlet Beretning om Karen Jeppes Liv og Gerning. Dèr maa jeg henvise til Ingeborg Maria Sicks Bog „Pigen fra Danmark“, der lige er kommet i 4. Udgave.

Her har jeg søgt at give en noget mere indgaaende Skildring af et enkelt betydningsfuldt Afsnit af Karen Jeppes Virksomhed, en Periode, hvor jeg paa første Haand havde Lejlighed til at følge hendes Arbejde.

Det er mit Haab, at dette lille Skrift, som udkommer i Tiaaret efter Karen Jeppes Død, maa bidrage til at holde hendes Minde levende i hendes Hjemland. Hun havde sin Gerning i det fremmede, men vedblev altid at være dansk i Sind og Skind, og den Anseelse, hun nød ude i den store Verden, kom ogsaa hendes Fædreland til gode.

Jeg haaber tillige, at det Genrejningsarbejde efter forrige Verdenskrig, som Karen Jeppe satte sit Liv ind paa, trods alt hvad der er sket i Mellemtiden, som optager Sind og Tanker, maa kunne paaregne Interesse netop nu, hvor der er Brug ogsaa for dansk Indsats i Hjælpearbejdet efter denne Krigs Ødelæggelser.

København, Juli 1945.

HENNI FORCHHAMMER

INDHOLD

	Side
I. I Folkeforbundets Tjeneste	7
II. Hos Karen Jeppe i Syrien	45
III. Karen Jeppe's Død og Eftermæle	59

I FOLKEFORBUNDETS TJENESTE

KAREN JEPPE er født 1. Juli 1876 i Gylling i Jylland, hvor hendes Far var Lærer. Hun blev Student fra Ordrup Gymnasium, og blev senere Lærerinde ved sin gamle Skole. Da skete der noget, som forandrede hele hendes Livsretning: Gennem Foredrag af Forfatteren Åge Meyer Benedictsens hørte hun om Armeniernes Lidelser, om Myrderierne i Halvfemserne og de mange forældreløse Børn. Hun skriver herom: „Hvad der rørte mig dybest var Børnenes Elendighed. Jeg saa for mig Skarer af forældreløse Børn, der trængte til alt muligt, først og sidst til Kærlighed, og det Syn forlod mig ikke mere.“

I 1903 blev hun udsendt af den nylig stiftede Komité for „De danske Armeniervenner“ til Urfa i Mesopotamien under Tyrkiet til et Hjem for forældreløse armeniske Børn, grundlagt af Dr. Lepsius, den berømte tyske Forkæmper for Armeniernes Sag.

Om sit Forhold til Armenierne skriver Karen Jeppe: „Jeg rejste ud for at antage mig nogle forældreløse Børn, hvis Nød var gaaet mig til Hjerte. Men da jeg kom ud, mødtes jeg med et Folk.

I min Ungdom blev min Livsvej knyttet til det Folk, og alt, som Aarene gik, blev de Baand, der bandt mig, stærkere og stærkere. Deres Lidelser er mine Lidelser, deres Haab og Skuffelser er ligeledes mine. Det er en tornefuld Vej, men den er for mig den eneste.

I Urfa lærte jeg at kende og elske det armeniske Folk. Min første Følelse var selvfølgelig grænseløs Medlidenhed. Jeg græd mig i Søvn den Aften, da det første Gang rigtig gik op for mig, hvor forfærdeligt det var for dette Folk med dets stærkt udprægede Nationalfølelse, at det ikke havde noget Fædreland. Alle Vegne var de fremmede, taalte eller forfulgte, eftersom nu Forholdene var; men ikke en Plet havde de, som de kunde kalde deres.

De havde ingen Sikkerhed hverken for deres Liv eller Ejendom, og dog var de blevne ved med at sætte Ploven i Jorden eller paa anden Maade at skabe Værdier ved deres Hænders Arbejde. De opgav aldrig sig selv, men blev ved trods alt.

Ja, mere end noget andet var det ved denne sejge Udholdenhed, ved denne Jernvilje til trods for alt at ville leve og komme frem, at Armenierne vandt mit Hjerte. Jeg havde nu ikke blot Medlidenhed med dem, jeg beundrede dem ogsaa.

Vel havde Aarhundreders Slaveri skæmmet deres Træk; men inderst inde holdt de den hellige Ild brændende, og da jeg først fik Øje paa det, glemte jeg alt det andet.“

Om Armeniernes Handelsmoral, som saa ofte angribes, skriver Karen Jeppe paa et senere Tidspunkt:

„Naar jeg tager alle Ting i Betragtning, finder jeg

det oprigtig talt forbavsende, at Armenierne har kunnet redde saa mange sunde Principper ud af den frygtelige Skærsild, de har maattet gennemgaa.

Jeg lever jo til Stadighed midt iblandt dem, og jeg har den trygge Fornemmelse at være mellem Mennesker, man fuldt ud kan stole paa. Det gælder baade dem, der er nærmere knyttet til Arbejdet, og dem, vi kun nu og da har Forretninger med. De holder deres Ord og efterkommer deres Forpligtelser. Jeg kan med Sandhed sige, at paa disse Omraader lever vi som i Danmark.“

Fra 1903—1918 arbejdede Karen Jeppe i Urfa. Den første halve Snes Aar var fredelig. Armenierne og hun med dem stod i Reglen paa en god Fod med den tyrkiske Befolkning. Hun blev ogsaa gode Venner med de Kurder og Arabere, hun havde med at gøre i sit Landsted udenfor Urfa.

Saa kom forrige Verdenskrig, som bragte nye Forfølgelser og endnu værre Lidelser over Armenierne end nogensinde tidligere. Under Deportationerne var Karen Jeppe ofte Vidne til saa rædselsfulde Scener, at hun senere ikke taalte at tale om dem. Hun hjalp, hvor hun kunde, selv med Fare for sit Liv. Tilsidst blev hun alvorlig syg paa Legeme og Sjæl og kom i 1918 hjem til Danmark for at komme sig.

Saa snart hun følte sig stærk nok, længtes hun efter igen at komme ud for at hjælpe sine elskede Armeniere, og i Foraaret 1921 drog hun i „De danske Armeniervenner“s Tjeneste igen ud, denne Gang ikke til Urfa, der var blevet under Tyrkiet, men til Aleppo i Syrien under fransk Mandat.

Under og efter Krigen havde Tusinder af Armeniere søgt Tilflugt i Aleppo ligesom i andre syriske Byer, de fleste blottede for alt, og Karen Jeppe tog straks fat paa at hjælpe dem paa forskellig Vis, først og fremmest til at faa Arbejde, saa at de kunde komme til at sørge for sig selv.

Karen Jeppe havde saaledes Hænderne fulde af Arbejde, da en ny stor Opgave blev lagt paa hendes Skuldre. Kaldet kom denne Gang fra det nylig oprettede *Folkenes Forbund*.

Folkeforbundets første Delegeret-Forsamling (1920) havde paa sin Dagsorden Spørgsmaalet om Handel med Kvinder og Børn. Som eneste kvindelige Medlem af den danske Delegation fik jeg mit Arbejde væsentlig i det Udvalg, som blandt meget andet behandlede dette Spørgsmaal.

Under Forhandlingerne herom rejstes i Udvalget et andet beslægtet Spørgsmaal, nemlig om de deporterede Kvinder og Børn i den nære Orient. Hermed mentes de Kvinder og Børn, som under Verdenskrigen var blevet skilt fra deres Familie og senere holdt tilbage mod deres Vilje blandt Folk af anden Race og Religion.

De tilhørte forskellige Nationaliteter, Grækere, Tyrker, Persere og andre, men Hovedmængden var Armeniere. Spørgsmaalet var alt blevet rejst tidligere paa Aaret af nogle internationale Kvindeforeninger.

Allerede inden jeg rejste hjemmefra, var jeg kendt med Spørgsmaalet og satte mig i Genève yderligere ind i Sagen med god Hjælp af Kvindernes Liga for Fred og Frihed, hvis Hovedkontor var i Genève. Straks fra Be-

gyndelsen havde jeg ogsaa udmærket Samarbejde med Chefen for den Afdeling i Folkeforbundets Sekretariat, som havde med de humanitære Spørgsmaal at gøre, Dame*) Rachel Crowdy, en fremragende Personlighed, som senere ogsaa blev Karen Jeppes Ven og gode Støtte i Arbejdet.

Resultatet af Forhandlingerne i Udvalget og selve Forsamlingen blev en Resolution, som opfordrede Folkeforbundsraadet til at nedsætte en Kommission paa tre Medlemmer med den Opgave at undersøge Forholdene med Hensyn til deporterede Kvinder og Børn i „Armenien, Lilleasien, Tyrkiet og tilstødende Lande“.

Denne Resolution var ikke helt tilfredsstillende. Det, Kvindeforeningerne havde foreslaaet, og som jeg havde arbejdet for i Udvalget, var en Kommission, som ikke blot skulde undersøge Forholdene, men havde Myndighed til at befri disse ulykkelige. Saa vidt mente man dog ikke paa dette Tidspunkt at turde gaa. I Forsamlingen fik jeg igen Lejlighed til at tale de deporterede Kvinders og Børns Sag.

I Februar 1921 udnævnte Folkeforbundsraadet Kommissionen, som kom til at bestaa af Dr. Kennedy (britisk), Miss Kushman (Amerikaner), begge i Konstantinopel, og Madame Gaulis (fransk). Det sidste Valg vakte stor Opstandelse blandt Armeniere og Armeniervenner, som ansaa hende for udpræget tyrkervenlig. Armeniernes varme Talsmand Forfatterinden Fru Inga

*) *Dame* er en engelsk Titel, som gives til fortjente Kvinder svarende til *Sir* for Mænd.

Nalbandian tog straks Affære og rejste til Paris, hvor Armeniernes internationale Komité netop havde Møde, for at modvirke Madame Gaulis Valg og samtidig virke for at faa Karen Jeppe ind i Kommissionen.

Paa det Tidspunkt kendte jeg ikke Karen Jeppe personlig, men havde netop i den sidste Tid hørt om hende fra flere Sider. Saaledes skrev Fru Nalbandian til mig (3.—3.—21): „Det er min Pligt at gøre mit til, at denne store Opgave løses saa godt som muligt, og Heldet vil, at jeg har en glimrende egnet Person parat til dette Arbejde, Frk. Karen Jeppe, som før i 15 Aar har virket derovre, taler armenisk og tyrkisk, kender orientalsk Tankesæt ud og ind, har stor politisk Indsigt og hverken er sentimental eller fantastisk, er vant til at færdes i Haremer og har en Mængde Forbindelser derovre ogsaa mellem Tyrkerne. Hun er en sjælden god Organisor.“

Fra Armenierkomitéen i Paris og fra Armeniervenner i London og Schweiz rettedes Henvendelser til Folkeforbundet, og selv skrev jeg til Dame Rachel Crowdy, gjorde opmærksom paa Karen Jeppe og foreslog, at selv om hun ikke kunde blive en af de tre, da alligevel søge at knytte hende til Arbejdet for Aleppodistriktets Vedkommende.

I Marts 1921 forlod Karen Jeppe efter sit lange Rekreationsophold herhjemme Danmark for at genoptage sit Arbejde for det hjemsøgte armeniske Folk.

Nogle Dage i Forvejen hørte jeg ved et Møde for første Gang Karen Jeppe fortælle om sine Oplevelser; det gjorde et dybt Indtryk paa mig, og en paafølgende

Samtale med hende blev Indledningen til et aarelangt Samarbejde og et Venskab, som jeg mindes som en af de rigeste Oplevelser i mit Liv.

Paa dette Tidspunkt vidste Karen Jeppe, at der fra flere Sider blev arbejdet for, at hun skulde komme ind i Folkeforbundets Kommission.

Hun havde imidlertid sine store Betænkeligheder: Det var et uhyre stort Foretagende, som krævede Tid og Penge. Vilde Folkeforbundet være villigt og i Stand til at gennemføre det? Armenierne var blevet bedraget saa ofte, hun kunde ikke udholde at begynde paa noget, som maaske vilde betyde nye Skuffelser.

Hun var ogsaa bange for, at hendes egne Kræfter ikke vilde slaa til. Hun skriver: „Jeg er bange og vilde saa gerne være fri. Der er Mennesker nok, der gør noget halvt og er tilfreds med det; men det kan jeg nu ikke. Og her er det alt for mange Menneskers Skæbne, der bliver lagt i min Haand.“

I et Brev til mig i Maj 21 skriver hun:

„Her i Aleppo forefandt jeg et Brev fra Dame Rachel Crowdy, hvori hun beklagede, at mit Navn var kommet saa sent frem. Comitéens Medlemmer var alle valgte. — — — Det var en Lykke, at det ikke blev mig, det havde oversteget mine Kræfter, og Ansvar et havde været for overvældende.

Ingen kan gaa ud af sig selv, og jeg har kendt det i denne Tid, da jeg gik og maalte og vejede dette Arbejde, at min Natur er for stiltfærdig til det.“

Hendes Betænkeligheder og grundige Overvejelser fremgaar ogsaa af følgende Dagbogsoptegnelser, af

hvilke den første er fra Udrejsen, der gik over Berlin og Paris.

Lyon, d. 1.—4.—21.

„Det fremgik af Breve fra Miss Robinson (Armenierkomitéen i London), at jeg er saa godt som valgt ind i Commissionen, og det overvældede mig, for hele Opgavens Vanskelighed og Størrelse, hvis den da skal gøres til Nytte, er for meget for mig. Hvor skal jeg kunne sørge for alle de Mennesker? Det er jo da sikkert, at er det mig, der har faaet dem ud af Haremerne, saa er det ogsaa mig, der er ansvarlig for, hvad de bliver til. Og hvem skal financiere det uhyre Foretagende? Jeg har ikke meget Fidus til det hele.

Men maaske er det et Kald. Ja, saa maa jeg jo til det, hvor meget jeg saa stritter imod.“

Aleppo, d. 25.—4.—21.

„Der laa et Brev til mig fra Dame Rachel, og det gik ud paa, at Madame Gaulis var endelig valgt. Gid det var saa vel, saa behøvede jeg ikke mere at tænke paa den Sag.“

15.—5.—21.

„Saa faldt Bomben dog alligevel. Torsdag Aften, da jeg var inde i Byen, hørte jeg, at der var kommet et Telegram til mig, og det var fra Genf. Det var, som jeg frygtede, fra Folkenes Forbund. Jeg er valgt til Medlem af Commissionen, og de spørger, om jeg vil modtage Valget.*)

*) I Mellemtiden var der sket det, at Madame Gaulis havde trukket sig tilbage, uvist af hvilken Grund. H. F.

Mit Hjertes Tilskyndelse var naturligvis at sige Nej, men det kunde jeg dog ikke. Jeg er ret egentlig Armeniernes Kandidat i denne Sag; de venter sig af mig, at jeg skal føre den igennem i armenisk Aand, og det kan jo være, at jeg ved at gaa ind i Commissionen kan faa udrettet en Del af det, jeg gerne vilde. Det kan jo ogsaa være, at det bliver en Skuffelse, at der gaar en Mængde Tid og Penge med, og at Resultatet dog bliver kummerligt; men det bliver da ikke bedre, fordi jeg holder mig tilbage. Naar det en Gang skal gøres, saa er det da bedst at gaa med. — — Der er en Tanke, der holder mig fast, og for hvis Virkeliggørelse jeg vil forsøge at arbejde. De fleste af de Dreng og Piger, der endnu er blandt Muhamedanerne, findes i Landsbyerne, ikke i selve Byerne. De er nu altsaa en Gang af Skæbnen tvungne ind i Bondelivet. Bliver det til noget med det frie Armenien, saa burde de anbringes dør i store Farme, blive godt uddannede i Landvæsenet, siden kunde man skaffe dem Jord, og de kunde udfylde det agerdyrkende Elements Rækker, der er tyndede svært ud gennem de mange Forfølgelser. Her var noget at gøre, men om det kan blive gjort, er en helt anden Sag. Imidlertid er det inderst inde for den Tankes Skyld, at jeg gaar i Ilden.“

Der gik endnu nogen Tid, inden Arbejdet kom rigtig i Gang, men at Fremtidsplanerne begyndte at tage Form, ser vi af følgende Brev til Fru Nalbandian (Juli 21).

„Mine Erfaringer her i Asien opviser mange Skyggesider ved den Sag. Her har jo i sin Tid været hentet en Mængde Kvinder og Børn ud af Haremerne; men mange af dem er flygtede tilbage, fordi Livet der-

ude var dem for haardt, og endnu flere vilde gøre det samme, hvis de turde.

Hvem kan endnu beregne de Forskydninger, der vil finde Sted her i Asien, og er der overhovedet nogen Plet, der kan betegnes som sikker?

Lad os se Tiden an og foreløbig afholde os fra vilde Eksperimenter. Men lad os paa den anden Side heller ikke forfalde til unødigt Pessimisme og lægge Hænderne i Skødet. Der er ikke noget ufrugtbarere end Pessimisme. Jeg er i Gang med noget, og ud af det tænker jeg, at der skal gro noget rigtigt.

Aleppo eksisterer stadigvæk som det naturlige Centrum for hele det Distrikt, der ligger Syd for Taurus. Her er det, at de store Masser af adspredte Armeniere findes, enten de nu lever i smaa Kolonier eller enkeltvis mellem Muhamedanerne. Det kommer nu blot an paa, om dette Centrum er i Stand til at tage imod dem; er det det, saa vil de ganske naturligt og selvfølgelig skylle op her, og vi maa saa herfra se at skaffe dem en Eksistens i Verden.

De kommer stadigvæk, saa snart en Vej aabnes et eller andet Sted fra. Det er to Slags, der kommer. Enten har de det ondt blandt Muhamedanerne, eller Dragelsen mod deres egne er saa stærk, at de trodser alt og flygter. Og det er jo dem, vi skal have fat i. Men ak, Aleppo kan ikke modtage dem, de sulter og lider Nød, og saa tager det Modet fra de andre. Havde vi her blot 3 Ting, saa skulde De se, hvor snart hele det Distrikt, der her er Tale om, vilde blive tømt for alle de armeniske Elementer, der overhovedet er værd at have.

Vi skulde have *et godt Optagelseshjem*. Dernæst en

stor *Arbejdsorganisation* her i Aleppo. Jeg har faaet fat i nogle Traade, og der kan laves mange Sidefløje til den Bygning, ogsaa Agerbrugskolonier.

Saa maa der rundt omkring i Distriktet findes *enkelte Personer*, der hver paa sit Sted sørger for at holde Korrespondance i Gang og at hjælpe dem paa Vej, der vil flygte. Dem er der allerede en Del af, de maa støttes, og der maa findes flere.

Saa var Apparatet i Gang, og det skulde nok fungere ulasteligt, uden at gøre noget stort Rabalder. Saa har dette Apparat ogsaa den Fordel, at det er yderst elastisk, enhver god Idé kan finde Plads inden for dets Rammer, og det kan til enhver Tid afpasses efter Omstændighederne. Endelig koster det heller ikke ret meget. Det er ikke Meningen, at der skal bygges et stortstilet Optagelseshjem, det fører bare til Skuffelse og meget Vrøvl. Nej, vi begynder i et Hjørne med en Snes Senge i et lille Hus, naar de er fyldte, laver vi et lille Anneks til, det er der ingen, der mærker; men det skal nok gøre sin Virkning. Men lad os endelig se at faa begyndt.

Jeg har talt med adskillige derudefra, og er bleven fortrolig baade med Længslen og med Frygten, men ogsaa med, at der er en Masse Individier, som vi helst maa være fri for. Et stort Antal er allerede saa fortykkede, at de ingen Gavn gør mere. En Indsamling en gros vilde bringe alt for mange af den Slags Fisk i Garnet, hvorimod den anden Maade sier dem fra af sig selv. De kommer ganske simpelt ikke. De, der derimod ganske bestemt kommer, er de armeniske unge Mænd, og de kommer med det Forsæt at blive til Armeniere: Der

er mange af dem derude, de var Børn i Deportations-tiden, nu vokser de til, og nu har de kun een Tanke, og det er at komme til deres egne og at blive til noget.

Der kan maaske ogsaa i Tiden tænkes paa at samle de smaa Børn. Naturligvis ikke dem, hvis Fædre er Tyrker, dem kommer der dog ikke noget ud af; men de andre, dem, der var født før Deportationerne.

Maaske gror saa de store Kolonier lidt efter lidt ud af dette, men lad os begynde saadan og *lad os begynde snart*. Er det først i Vækst, udvikler Rammerne sig af sig selv.

Det er ogsaa mere rimeligt, at vi faar Verden med os, naar der først er en god Start, noget man kan bygge videre paa, saa de kan se, at det ikke er helt ud i det blaa. Lad os slaa smaa Brød op og bage dem igennem.

Endnu er jeg ikke klar over, hvordan Organisationer her i Aleppo vil forme sig, maaske kører jeg fast nogle Gange, førend Vognen kommer rigtigt i Gang; men jeg har jo aldrig været bange for at begynde paa en frisk, naar det første Projekt glippede, tilsidst kommer det bestemt til at gaa.“

I Tilslutning hertil skriver hun til mig i Oktober 21:
„Min Plan og Tankerække mangler endnu det sidste Led.

Begyndelsen staar klart for mig, den skal være saadan, som jeg skrev til Fru Nalbandian. Det, jeg ikke kan løse, er Spørgsmaalet om, hvad der skal blive af de Mennesker, naar jeg har faaet fat i dem. Begynder man paa noget, skal det jo føres igennem til Enden. Enten skal vi sørge for, at de bliver selvstændige Mennesker, der

kan sørge for sig selv og støtte Samfundet, eller ogsaa skal vi lade dem blive, hvor de er.

Jeg skal sige Dem, hvad det er for Folk, der kommer. Det er unge Kvinder mellem 15 og 35 og unge Mænd mellem 14 og 20, undtagelsesvis ogsaa 12—13 Aars Dreng. Og det er gennemgaaende de allerbedste; de flygter lige akkurat for at blive Mennesker.

Det er Menneskemateriale, som der kan komme noget ud af. Spørgsmaalet er blot, hvordan man skal gribe det an.

Det er lettest med Kvinderne. De kan faa Plads i armeniske Familier, eller de kan lære at brodere, mange bliver ogsaa gifte med Armeniere. Med de unge Mænd er det vanskeligere. Disse har mistet 7 Aar af deres Liv, hvor de ikke har lært andet end at græsse Kameler eller saadan noget.

Det bedste for dem er naturligvis Landsbyliv eller maaske Gartneri, og det var ikke saa svært endda, hvis Verden var til at stole paa; men det er jo det, den ikke er. Jeg bryder mit Hoved med at finde Løsningen paa det Spørgsmaal. Hvor skal de hen? Egnen her omkring er umulig udenfor Byerne. Tilstandene i Cilicien ser ud til allehaande. Kaukasus er jo Virvar, ellers var det naturligvis det mest nærliggende.

Hvis jeg havde en rigtig god Idé, vilde jeg begynde at agitere for den. Hvis jeg havde en solid Fond, vilde jeg begynde paa Arbejdet, og saa lade det gro af sig selv. Det er nemlig ogsaa en Metode, at man søger at finde Udvej for hvert enkelt Tilfælde. Det turde jeg ogsaa nok lade det komme an paa. Men jeg har absolut ikke en Øre at gøre det med.“

Ved Folkeforbundets anden Forsamling (1921) var Spørgsmaalet om de „deporterede Kvinder og Børn“ skilt ud fra „Handel med Kvinder og Børn“ og opført som selvstændigt Punkt paa Dagsordenen. I 1923 fik Kommissionen Navneforandring til „Beskyttelse af Kvinder og Børn i den nære Orient“.

Medens den oprindelige Resolution i 1920 kun oprettede en „Undersøgelseskommission“, fik Kommissionen i 1921 Bemyndigelse til ikke blot at finde saadanne Personer, men ogsaa at befri dem, altsaa den Bemyndigelse, man Aaret i Forvejen ikke havde turdet gaa med til.

Karen Jepes Udnævnelse til Folkeforbunds-Kommis-sær havde vakt Opmærksomhed ude i Verden, og saa smaat begyndte private Bidrag at komme ind, de første fra Sverige og fra England. Det første officielle Tilskud fra selve Folkeforbundet fik hun 1. Marts 1922, og den Dag regnede hun som Begyndelsen paa sit aktive Arbejde i Folkeforbundets Tjeneste.

De 6 Aar, Karen Jeppe var Folkeforbunds-Kommis-sær, var et overordentlig betydningsfuldt Afsnit i hendes Liv, og hun syntes at vokse med Opgaven.

Denne Stilling var hende en meget stor Støtte, ikke mindst i alle Forhandlinger med Myndigheder baade i Syrien og andetsteds. Den bidrog ogsaa til at gøre hende kendt ude omkring, vel mest i de angelsaksiske Lande; og efterhaanden var det store Beløb, som fra den ganske Verden strømmede ind til hendes Virksomhed. Men de første Aar kneb det meget, og finansielle Vanskeligheder hemmede ofte hendes Arbejde.

I et Brev til mig (Dec. 1922) skriver hun saaledes:

„De kan tro, det er en vanskelig Historie, jeg her har faaet begyndt paa. Jeg gaar jo ikke frem som i Konstantinopel, hvor de henter Kvinderne og Børnene ud af Haremerne, saa de kan hente mange eller faa, eftersom deres Finanser er til. Min Arbejdsmetode er en Propaganda, jeg søger at faa dem til at løbe bort og hjælper dem saa af bedste Evne, naar de er kommet ud.

Naar der nu endda blot en Gang kunde falde Ro over Orienten, saa vi sikkert kunde vide, at vi havde et blivende Sted i Syrien.

Det er en alvorlig Sag, Folkenes Forbund dør har faaet begyndt paa, og det er særlig alvorligt for Danskerne, da det jo nu er blevet saadan, at dette store Distrikt er tilfaldet os. Vi maa se at faa gjort noget.

Kan jeg faa Pengene, der hører til, saa kan jeg godt se, at jeg kan overkomme saa nogenlunde at tømme Distriktet her og faa taget mig af de Mennesker; men hvor Pengene skal komme fra, det er det store Spørgsmaal.“

At det ogsaa kneb med Helbredet, viser følgende Brev til mig (Febr. 1923):

„Jeg har været noget sløj et Par Ugers Tid, og saa ser det straks galt ud for mig. Mit Arbejdsbudget har ikke mindste Provision for den Slags Tilfælde. Det hedder: „Slid i det hele Tiden, saa kan du lige akkurat holde dig oven Vande.“ Men det er vist ikke anderledes med de fleste Mennesker af vor Omgangskreds, vi maa alle sammen give mere, end vi har. Altsaa hænger vi i, saa længe vi kan.“

De Tilskud, Karen Jeppe fik fra Folkeforbundet, var

aldrig store, betød i Virkeligheden ingenting paa Folkeforbundets Budget; men de mødte alligevel megen Modstand. Blandt Politikerne var der mange, som mente, det humane Arbejde laa uden for Folkeforbundets Rammer.

Karen Jeppe havde ikke noget fast Budget fra Folkeforbundet, som hun kunde regne med fra Aar til Aar. Enhver Bevilling skulde vedtages paa den aarlige Delegeretforsamling, der ogsaa havde det i sin Magt helt at stryge den.

I 1923 var det nær gaaet galt. Da de Delegerede mødtes i Genève, havde de fleste af dem strengt Paabud hjemmefra om at spare det mest mulige, og saa gik det altid først ud over det humane Arbejde.

I mine Optegnelser fra Folkeforbunds-Forsamlingen skriver jeg (18.—9.—23):

„Jeg har haft meget travlt dels med Udvalgsarbejde dels med at snakke med Folk og interessere dem i Karen Jeppe's Arbejde. Sagen har været for i Udvalget.“

Om dette Møde har Karen Jeppe senere fortalt:

„Under Folkeforbundets Forsamling i 1923 var jeg tilstede i Genève. Vort Arbejde var henvist til 5. Kommission, og da Ordføreren havde haft Ordet, blev jeg opfordret til at tale. Det gjorde jeg, og det var klart, at Forsamlingen var greben af at høre om Armeniernes Nød. Imidlertid blev der dog gjort Indvendinger, én af dem gik ud paa, at vi ikke raadede over tilstrækkelige politiske og økonomiske Midler til at løse denne Opgave. Vi var kort sagt for smaa og maatte lade det ligge. Alles Øjne rettedes nu mod mig, og Dirigenten bad mig om at udtale mig.

Jeg sagde da: „Yes, it is only a little light, but the night is so dark“. (Ja, det er kun et lille Lys, men Natten er saa mørk).

I det lille Ord „Yes“ ligger en Indrømmelse af, at Taleren havde Ret, ganske vist kunde vi ikke fuldt ud løse Opgaven, men skulde vi derfor slukke vort lille Lys? Forsamlingen mente „Nej“; og vi besluttede os til at gøre, hvad vi kunde.“

Jeg fortsætter: „Forslaget om fortsat Støtte vedtoges enstemmigt. Men der er lang Vej frem endnu; naar det gælder en Bevilling, skal det for i Finansudvalget og tillige i et Kontroludvalg, og dør sidder lutter Mennesker, der kun har Tallene for sig og ikke har Tid til at sætte sig ind i Sagens Realitet, dem maa man altsaa paavirke enkeltvis. I Kontroludvalget sidder heldigvis Zahle,*^{*)} og ham holder jeg naturligvis til Ilden. Ogsaa Dame Rachel Crowdy gør en Del i det stille, saa vi haaber jo, men det er forfærdelig vanskeligt at faa Penge i Aar.“

I Kontrolkomitéen holdt det meget haardt at faa nogen Bevilling sat igennem; men det lykkedes dog at faa lidt over Halvdelen af, hvad hun havde sidste Aar. Værre var det, at det blev givet med den Tilføjelse, at det var sidste Gang, der i det hele blev givet noget af Folkeforbundets Midler til det Arbejde.

Saa galt gik det nu ikke, ogsaa de følgende Aar blev der givet Tilskud indtil 1926, hvor Finansudvalget ikke var til at bevæge til at godkende nogen Bevilling. Men da havde Karen Jeppe saa megen Støtte udefra, at hun modtog Meddelelsen herom med Ro og erklærede, at

^{)} Kammerherre Herluf Zahle, senere dansk Gesandt i Berlin.

Folkeforbundets moralske Støtte var mere værd for hende end Pengene.

Kort efter var Karen Jeppe i Genève og havde da en Samtale med Generalsekretæren Sir Eric Drummond; hun fortæller herom i et Brev til mig:

„E. D. sagde, at han var skamfuld over ikke at have skaffet mig mit Budget for det sidste Aar. Han var slaaet af Marken, sagde han, af „disse Bestræbelser for at indskrænke Folkeforbundets Virkefelt.“ Jeg sagde, han skulde ikke være ked af det, for jeg skulde nok klare den alligevel. „Ja,“ sagde han, „men det var kedeligt for Folkeforbundet selv, der var nogen, der havde sagt, vistnok Australierne, at mit Arbejde interesserede dem mere derhjemme end alt det andet, Folkeforbundet gjorde.“ Ja, saa sagde han, at alt, hvad der hed „moral support“, skulde jeg faa i fuldt Maal.

Det er nu endelig rart, at E. D. ser saadan paa det. Jeg har en Fornemmelse af, at jeg virkelig maa have gjort det godt, siden han siger alt det.“

Men tilbage til Redningsarbejdet. Herom skriver Karen Jeppe i forskellige Beretninger til Folkeforbundet og „Armeniervennen“:

„Undersøgelsen gav til Resultat, at det Distrikt, der kan naas fra Aleppo, omfattede mindst 30.000 Kvinder og Børn, holdt tilbage mellem Muhammedanerne enten i Byernes Haremer eller Nomadernes Telte. Hos mange af dem var der et stærkt Ønske om at vende tilbage til deres Folk og Vilje til Flugt, hvis det kun var muligt at fjerne nogle af de værste Hindringer.

De muhammedanske „Ejere“ prøvede at forhindre

dem fra at flygte ved at fortælle dem, at deres Slægtninge var døde, saa at der ikke var nogen til at tage imod dem, eller at Armeniernes Liv ikke var andet end Elendighed; der var ingen Fremtid, de kunde lige saa godt slaa sig til Ro og blive Muhammedanere.

Det syntes først og fremmest at være nødvendigt at overbevise dem om det modsatte; og denne Propaganda var ikke let i de lukkede Haremer og de endeløse Ørkner. Men Nyheder har en Evne til at brede sig, ingen ved hvordan. En eller anden hørte og fortalte det igen til andre, at der i Aleppo var aabnet et Hus til at modtage dem, som flygtede fra Muhammedanerne, og at de ikke vilde blive forladte, men vilde blive sørgede for, til de havde fundet deres Slægtninge eller selv kunde tjene til Livets Ophold.

Som man kunde vente det, var det de store Drengene, som først hørte det og begav sig paa Vej til Aleppo og Friheden. De som havde været over 7 Aar, da Deportationerne fandt Sted, var nu 14—18 Aar. De vidste godt, at de var Armeniere, holdt tilbage mellem fremmede og Fjender. I deres Barndom havde de taalt det, men nu vilde de vende tilbage til deres egne. Nyheden elektriserede dem, og de begyndte at komme.

Saa fulgte Kvinderne efter, mange af dem havde deres Børn med. For dem var Flugten meget farligere: man undres ofte over, hvordan de kom gennem Ørknen, undertiden havde de været Uger undervejs og trodset store Farer.

Til Fods, over Bjerg og Dal maatte Vejen tilbagelægges. Flere af dem blev da ogsaa liggende i Vejkanten som Offer for en eller anden Sygdom eller af Udmattelse.

Vort Arbejde er ikke endt, naar de kommer til os. Korrespondance med Armeniere rundt omkring for at finde Slægtninge, Skole om Dagen, Skole om Aftenen, Haandarbejdsklasser, Værksteder, hvor Drengene lærer et Haandværk.

Der er altid nogen, som kommer, og nogen, som forlader os, kun faa er her mere end 6 Maaneder. Paa saa kort Tid kan vi naturligvis ikke give dem den Opdragelse, de burde have. Og dog er der en udpræget Forskel mellem dem, som kommer, og dem, som gaar.

Naar de forlader os, er de afgjort Armeniere. De har valgt deres eget Folks Liv, et Liv fuldt af Vanskeligheder, men ogsaa et Liv med en forholdsvis høj Standard. De er vundet tilbage for deres Folk, for Kristendommen, for vor Civilisation. Vi trækker ikke Haanden tilbage, før de er istand til at staa paa egne Ben og har Mørket bag sig.

Vi har altid været dybt grebne ved at se den Bølge af Taknemmelighed, der stiger op fra disse Menneskers Hjerter.

De stoler fuldt og fast paa os, og det betyder en hel Del, da Minoriteterne i Orienten har haft meget daarligere Erfaringer i det sidste Tiaar med baade Venner og Fjender og følgelig er mistænksomme. Denne absolutte Tillid er maaske vort vigtigste Vaaben i hele Kampagnen, og vi er helt igennem varsomme med nogen Sinde at paatage os mere, end vi kan føre igennem, saa ingen skal have Grund til at klage over brudte Løfter.

Den Kendsgerning, at ingen af vore Flygtninge nogensinde er blevet svigtet, gør dem mere og mere tillidsfulde. En af vore Drenge har f. Eks. udført et storartet

Arbejde, idet han ikke mindre end fire Gange er vendt tilbage til sit tidligere Opholdssted, og hver Gang har bragt andre til Aleppo.

Redningsarbejdet krævede altid en særlig Anstren- gelse fra de paagældendes Side; de maatte selv tage Be- stemmelse, om de vilde forlade de Huse, hvor de op- holdt sig, og de løb ofte en stor Risiko derved. Naar de havde taget det første Skridt, var vi ved Haanden for at hjælpe dem videre, men de følte altid, at det var deres eget Ansvar; vi hjalp dem kun til at udføre deres egne Beslutninger, derfor begyndte de det ny Liv med den faste Hensigt at gøre deres yderste for, at det skulde lykkes.

Det er denne Holdning hos de befriede, som har gjort hele Arbejdet saa tilfredsstillende og saa værdigt Fol- kenes Forbund.

Lige fra Begyndelsen laa vor hele Styrke i Sagens Ret- færdighed og den Atmosfære af Tillid, vi skabte om os.

Eftersom Aarene gik, begyndte de ledende Mænd mellem dem, som holdt disse Mennesker fangne, at for- staa, at de havde Ret til at vende tilbage til deres Fa- milier, og at det var vor Pligt at beskytte dem og hjælpe dem.

En ung Pige, som af en stor Høvding var udset til at blive gift med hans egen Søn, løb bort før Brylluppet, og vi hjalp hende til at flygte. „Jeg kan godt se, at I maatte frelse hende,“ sagde Høvdingen. „Hvis nogen var kommet til mig og havde bedt om min Beskyttelse i et saadant Tilfælde, vilde jeg have følt mig forpligtet til at gøre akkurat det samme. Og hun har ogsaa Ret til at vende tilbage til sit eget Folk.“

I Begyndelsen var den almindelige Følelse helt anderledes. En af vore Agenter blev saaledes dræbt af Araberne som Hævn, fordi han hjalp Kvinderne til at flygte. Men nu er de fleste af disse Mennesker vore Venner. Vi har bestræbt os for ikke at forstyrre Familielivet, naar de deporterede Kvinder og Børn er blevet behandlet godt og er blevet en Del af Familien. Vi har kun frelst dem, som ikke kunde tilpasse sig i Forholdene og derfor følte sig dybt ulykkelige. Dette forklarer det forholdsvis ringe Antal af befriede. Hvis vi ikke havde været saa samvittighedsfulde, kunde vi have haft ganske andre Tal at opvise.

Vore Agenter understøttes af de lokale Myndigheder i Syrien, Flygtninge beskyttes og forsynes med officielt Pas, saa at de kan naa sikkert til Aleppo.

Ogsaa Misak*) er brilliant. Det er ham, der kender Kuskene og Møllerne og Araberne, alle dem, der spreder Oplysninger blandt de unge Armeniere og hjælper dem at komme til Aleppo.

Ca. 80 Procent finder deres Slægt, saa at de ikke længere er ene i Verden. Utallige er de Anmodninger, vi faar om at søge efter savnede Slægtninge. Paa den anden Side bliver vi stadig ved at avertere om dem, vi finder; og hvilke Scener er vi ikke Vidne til, naar Søskende uventet mødes, eller naar Forældre kan tage et Barn i deres Arme, et Barn, som de aldrig troede, de skulde se igen. Jeg synes at se dem for mig, alle de Mødre og Fædre, som kom skælvende, bange for at blive skuffede, og spurgte, er det virkelig sandt, at min Søn eller Datter er kommet tilbage? Eller alle de unge Mennesker,

*) Karen Jeppes armeniske Plejesøn Misak Melkonian.

som er kommet til os næsten ude af sig selv: min Fader eller min Broder lever i Amerika, her er Brevet. Det stakkels Brev var i Reglen næsten ulæseligt, saa krøllet var det og ovenikøbet vaadt.

De danske Armeniervenner har for en stor Del opretholdt den Skole, som er knyttet til Optagelseshjemmet. Skolen er en meget vigtig Del af vort Arbejde, da disse Mennesker aldrig kunde være vendt tilbage til det armeniske Liv, hvis de ikke havde faaet ialfald en vis Grad af Opdragelse. For det meste har de glemt deres Sprog og naturligvis dermed alt andet.

Sandelig, man tror næppe sine egne Øjne, naar man sammenligner de snavsede, lasede, halvvilde Mennesker, som kommer til os, med de til en vis Grad civiliserede Personer, som forlader os nogle faa Maaneder senere.

De kommer alle i fuldstændige Laser og saa inficerede af Utøj, at man ikke kan huse dem en eneste Nat uden at give dem andre Klæder paa, og hertil svarer i mange Tilfælde deres Helbred, der er undermineret af Sygdomme.

Mellem de befriede er der mange unge Kvinder, som i 1915 havde været over elleve Aar. Med meget faa Undtagelser var de alle blevet voldtaget, saasomt de var taget til Fange.

Hvad der er udrettet viser desværre ikke store Tal, men det er gjort grundigt. Ingen kan med nogen Ret i nogen Henseende vende sig mod os og sige: „I kunde have ladet os være i Fred, vi havde det bedre, som vi havde det.“

„Naturligvis havde man fra først af regnet med, at Redningsarbejdet vilde være blevet langt mere omfat-

tende. Men det stødte paa to alvorlige Hindringer: Umuligheden af et officielt Samarbejde med Tyrkiet og Mangelen paa Penge i de første Aar. Senere fik vi tilstrækkelige Pengemidler, men da var mange værdifulde Chancer gaaet tabt, som aldrig kom igen.

Imidlertid kan man ogsaa hævde, at det ledende Princip i vort hele Arbejde maatte hindre os i at naa de mange Tusinder. Vi vilde nødigt have fundet os i Tvangsforanstaltninger. Armenierne strømmede paa det Tidspunkt ind i Syrien som forarmede Flygtninge, og det vilde da have været lidet opportunt at fremkalde fjendtlige Følelser overfor dem, hvilket vilde have været uundgaaeligt, hvis vi med Magt havde taget armeniske Kvinder og Børn ud af muhammedanske Huse.

Lad os være taknemmelige for de 1900, som kom ud, og som blev værdifulde Samfundsmedlemmer baade for deres Folk og for den kristne Kirke. Det var en vovelig Ting at bringe dem ud, og de maatte begynde forfra paa al almindelig og kristelig Opdragelse for at indhente det forsømte fra de mange spildte Aar. Men igennem kom de, og de var saa lykkelige at finde en virkelig Moder i Jenny Jensen, som i 6 Aar ledede Hjemmet og holdt saa meget af alle sine Børn. Hun omfattede dem med sin Kærlighed, ogsaa efter at de havde forladt Hjemmet, saa ingen af dem kunde nogensinde siges at være glemt eller overladt til egen Skæbne.

Ved at se tilbage paa dette Arbejde er jeg glad for at kunne sige, at skønt det ikke var et af de store Verdensforetagender, saa var det i det mindste helt igennem sundt, og det er blevet ført tilende uden at have ført til Komplikationer noget Sted."

Vi har hørt, at et forbavsende stort Antal af de befriede fandt deres Slægt, men de, som ingen Slægtninge havde i Live, eller hvis Slægtninge var for fattige til at sørge for dem, maatte oplæres, saa at de kunde komme til at forsørge sig selv.

Kvinderne lærte i Reglen husligt Arbejde eller Broderi. I Aarenes Løb blev mange af de unge Piger gift med Mænd af deres eget Folk. Undertiden skrev Armeniere i andre Lande til Karen Jeppe og bad hende sende dem en Brud.

Med Drengene var det vanskeligere. I Begyndelsen lærte de i Reglen et Haandværk, men for det første var der allerede en Overflod af armeniske Haandværkere i Aleppo, og for det andet var de fleste af dem saa vant til det fri Liv i Stepperne, at de ikke rigtig trivedes i Byen. For dem vilde det være meget bedre at komme til Landbrug eller Gartneri, og dette var en meget medvirkende Grund til Tanken om Landbrugskolonier, som vi har set Gang paa Gang dukke op i Karen Jepes Overvejelser.

Kolonisationen.

I de første Aar efter at hun havde begyndt sit Redningsarbejde, var Forholdene dog for vanskelige. Udenfor Byerne var Tilstandene endnu altfor usikre, der var ingen Penge etc. Men efterhaanden bedredes Forholdene. Og endelig i 1924 kunde Planerne begynde at virkeliggøres.

Hertil bidrog en Række sammentræffende Omstændigheder:

De store arabiske Jordejere havde begyndt at inter-

essere sig for Armenierne som Fæstere for at faa deres Jord udnyttet. En af de mest ansete af disse, Anase-arabernes Høvding, Hadjim Pasha, var Karen Jeppe kommet i venskabelig Forbindelse med. Samtidig var der til Aleppo kommet en Flok Flygtninge, som tidligere havde været Bønder og vantrivedes i Byen. Da disse to Elementer blev bragt i Forbindelse med hinanden, var Vejen aabnet.

Ogsaa med Hensyn til den finansielle Side lysnede det. Mens Karen Jeppe var i Danmark Sommeren 1923, blev hun indbudt til et Møde, som afholdtes af det Internationale Forsoningsforbund (Fellowship of Reconciliation), hvis svenske Afdeling (Förbundet för Kristet Samhällsliv) med Dr. Nathanael Beskow som Formand længe havde næret Planer om en Kolonisation af armeniske Flygtninge mellem Muhamedanerne som Middel til en Forsoning mellem disse. Med dette Formaal for Øje havde Svenskerne indsamlet en Sum Penge. Igen var der her to Elementer, der mødtes; de forstod straks hinanden, og i hjærteligt Samarbejde mellem dem blev begge Parters Drøm til Virkelighed.

Dr. Beskow skriver herom: „Fröken Jeppes personlige förbindelser och hennes energi och organisationsförmåga ha vi att tacka för att våra kolonisationsplaner blivit verklighet.“

I April 1924 skriver Karen Jeppe til mig:

„Fellowship's Landbrugskoloni er nu ved at blive startet, de første Kolonister er afrejste. Mit Project bliver stærkt kritiseret her, dog nærmest af dem, der ingen rigtig Forstand har paa det. De virkelige Orientkendere giver mig Ret; men iøvrigt er jeg vant til, at Folk tror,

jeg er lidt ved en Side; i det lange Løb har jeg dog gerne faaet Ret, saa det bekymrer mig ikke. Jeg har undersøgt Sagen og fundet den god; og Armenierne selv er glade ved Planen.

Det kan blive en rar Tilvækst til Arbejdet; men maa-
ske man saa ogsaa kunde have Held til at faa noget
ordentlig gjort, noget der virkelig kunde løse Spørgs-
maalet. I hvert Fald er „Fellowship“s Aand god, det
drejer sig om at opelske et virkeligt Samarbejde mellem
Armenierne og Araberne.

Selvfølge- er saadanne Kolonier uvurderlige til
Fremme af Redningsarbejdet.“

Og i Juli skriver hun til mig:

„Syriens Kolonisation ved Armenierne har længe
staaet paa Tapetet. Godsejerne vilde have armeniske
Bønder, Armenierne længtes ud mod Landsbyerne, den
franske Regering var ivrig for Sagen, men intet skete.
Den ene var bange for den anden. Det var en mærkelig
Situation.

Saa kom „Tanten“ og plumpede med en Haandfuld
Folk ned midt mellem Beduinerne. Man forbausedes paa
alle Hold; jeg havde selv ingen Idé om, hvor stor Sen-
sationen egentlig var. „Forrykt“, sagde de kloge Folk.
„Brilliant“, det var nogle faa, der virkelig forstod det.

Efter 3 Maaneders Forløb var det Dagens Evange-
lium. Godsejere og Armeniere vendte sig med lige Iver
til mig for at faa mig til at anlægge flere Kolonier. Vi
svømmer i Opfordringer, men med ægte jysk Sindighed
reagerer jeg foreløbig ikke overfor dem. Man skal ikke
slaa større Brød op, end man kan bage.

Saa endelig kom der en Dag, da jeg fandt det for-

maalstjenligt at søge en personlig Forhandling med Frankrigs Repræsentant, General Bilotte. Ham var jeg hidtil gaaet udenom, det er jo en af mine Underligheder, at jeg ikke indlader mig med de store, før det er absolut nødvendigt.

Nu var der en Pigehandel, der maatte forpurre. Altsaa søgte jeg om en Audiens.

Den omtalte Pigehandel var nær blevet glemt. Generalen begyndte straks med Colonisationen, der interesserede ham overordentlig.

Naturligvis, Samarbejde var en given Sag imellem os, det var vi klar over efter 5 Minutters Forløb.“

I Maj 1925 skriver Karen Jeppe til Dr. Beskow:

„Sikkerheden taler Folk meget om, og mest de, der ingen Forstand har paa det — — —. Der er jo en vis Usikkerhed her i Syrien, og den beror paa, at Nordgrænsen endnu ikke er endelig afstukket. Derfor har jeg jo heller ikke villet købe Jord.

Men paa Grund af denne Usikkerhed at lægge Hænderne helt i Skødet og ikke benytte de Chancer, der er, det finder jeg forkert.

Kære Dr. Beskow, hvis De kunde kaste et Blik paa vore Kolonister og saa bagefter se paa dem, der gaar til Grunde i Baraklejrene, De vilde ikke behøve noget andet Vidnesbyrd. — — —

Det er paa det Punkt, at jeg har vovet noget, og jeg tror, at Fremtiden vil give mig Ret. Jeg føler, at det er min Pligt at staa fast til enhver Tid og at sætte Mod i de andre, og som Kommissær for Folkenes Forbund er min Indflydelse ikke helt ringe, saa jeg tror, at jeg har gjort nogen Nytte.

I mine Øjne er Tel Samen*) slet ikke Hovedsagen. Det, det kommer an paa, er vor Indflydelse i den Egn, og den har vi nu grundig befæstet. „Det hvide Hus“**) er forlængst dens egentlige Centrum, Misak den egentlige Pasha, og Mademoiselle „la providence du pays.“

I 1925 skriver Karen Jeppe:

„Kolonisationsplanen, som vi haaber med Tiden vil blive meget vigtig, er blevet noget sinket af de meget vanskelige klimatiske Forhold sidste Vinter og Foraar. Af denne Grund har vi ikke vovet at grundlægge en ny Landsby, men vi har sendt de smaa Dreng og ogsaa nogle af de større ud til den Landsby, jeg omtalte ifjor. Der er aabnet en Skole for dem og Børnene i Landsbyen, og de kommer godt efter Landarbejdet.

En af de unge Mænd er allerede gift og har slaaget sig ned i Landsbyen som Bonde; andre er i Sommer ved at bygge deres egne Huse og har faaet tildelt Jord, hvor de nu saar Korn og dyrker deres Havelod. Det vil sikkert ikke vare længe, før vore unge Piger kommer ud til Landsbyen for at giftes.

Men der maa grundes ny Kolonier i denne Egn. Det er meget vigtigt, at der er en armenisk Befolkning, som vore Unge kan slutte sig til.

Det er Folkeforbundet, som maa gaa i Spidsen, bag efter er der mange, som vil følge efter. Enhver ved, at Syriens Fremtid afhænger af en intensiv Opdyrkning af dets frugtbare Jord, men der maa først skabes en stærkere Følelse af Tillid. Kapitalen hænger fast i Byerne, hvor den ikke kan udnyttes fuldt ud, og Folk

*) Den førstanlagte Landsby.

**) Administrationsbygningen i Kolonien.

klumper sig sammen dør og søger forgæves Arbejde, mens Landet venter paa Kapital og Arbejdere. Hvis der kunde stilles Midler til Raadighed, kunde meget gøres.“

Ganske uventet opstod der imidlertid en meget kritisk Situation.

Da jeg kom til Genève til Forsamlingen (Sept. 25), fortalte Dame Rachel Crowdy mig straks, at der var Ugler i Mosen med Hensyn til Karen Jeppe's Arbejde. De franske Myndigheder, som hun var kommet i saa godt Samarbejde med, var blevet hjemkaldt, og det lod til, at de ny vilde gaa imod alt, hvad deres Forgængere havde gjort. Den franske Regering havde faaet Indtryk af, at K. J.s Arbejde satte ondt Blod mellem den franske Mandatmagt og den indfødte Befolkning, og nu mødte den franske Delegation til Forsamlingen med Ordre til at standse det hele. Heldigvis var Karen Jeppe paa Re-kreation i Schweiz, og Dame Rachel havde telegraferet efter hende.

Da Karen Jeppe kom til Genève, kom der straks For-handlinger i Gang mellem hende og det franske Med-lem i 5te Udvalg. Jeg overværede flere af disse Forhand-linger; det morede mig at se, hvor imponerede de fran-ske efterhaanden blev af hendes klare, saglige Rede-gørelse og kloge Svar paa alle Spørgsmaal. De gik end-ogsaa saa vidt, at de forelagde hende flere Udkast til den Resolution, som skulde for i Udvalget. De to første kasserede hun, det tredje accepterede hun og sagde til mig: „Nu kan det i al Fald ikke skade mit Arbejde.“ Havde hun ikke selv været tilstede, var det sikkert gaaet galt; de Ærter var der ikke nogen anden, som kunde klare.

Under Forhandlingerne i 5te Udvalg var den franske Repræsentant meget medgørlig. Han rejste ikke nogen Indvending mod Karen Jeppes Kolonisationsplaner, den franske Delegation havde aabenbart maattet udbede sig nye Instruktioner fra Paris.

I Løbet af Efteraaret 1925 skiftede Frankrig igen den øverste Ledelse i Syrien. Den ny Generalguvernør M. de Jouvenel havde flere Gange været Medlem af den franske Delegation i Genève. Jeg vidste, at Danmarks første Delegerede, Kammerherre Zahle, kendte ham og bad ham skrive til Jouvenel om Karen Jeppes Sag. Det gjorde han, og i et Brev til mig, dateret Berlin 30. Januar 1926, skriver han: „Jeg har Dags Dato modtaget et Brev fra M. de Jouvenel angaaende Frøken Jeppe, der meddeler, at Jouvenel har haft den Fornøjelse at modtage Frøken Jeppe og vil være meget glad ved at samarbejde med hende.“

Den Krise i Karen Jeppes Forhold til de franske Myn-digheder, der en Overgang saa meget truende ud, var altsaa lykkeligt overstaet.

Og saa gik Kolonisationen sin støtte Gang. Vel blev Tanken om armenisk Kolonisation i Syrien i stor Stil ikke virkeliggjort, men ikke saa faa Landsbyer blev dog anlagt i Tidens Løb. Der var mange Vanskelig-heder at kæmpe med: Tørke med efterfølgende Uaar, Græshopper og meget andet, men Armenierne arbejdede sig frem med sejt Udholdenhed, og de fleste af dem klarede sig efterhaanden godt.

Det var vel nok den mest tilfredsstillende Gren af Karen Jeppes Virkefelt. Hun skriver: „Vore Kolonier

gaar, som de var smurt. Vi kæmper med Græshopper for Tiden, men den Slags Stød giver jo Verden. Afset fra det kunde det ikke gaa bedre, end det gør. I Grunden er det nu morsomt at leve.“

„Ude midt i Beduinernes Land er der opstaaet en lille Koloni af unge armeniske Mænd og Kvinder, der er vokset op blandt Beduinerne og forstaar ikke blot deres Sprog, men ogsaa deres hele Tanke og Levesæt. De lever iblandt dem ikke mere som deres Slaver, men som frie Armeniere med egen Religion, eget Familieliv og med den for deres Folk særegne Maade at arbejde paa og lever i fuldkommen Fred og Harmoni med deres muhammedanske Omgivelser. — — Hele Landet derude aander Trivsel, Fred og Venskab.“

Mange armeniske Kvinder, som var blevet hos deres arabiske Ejere, fordi de ikke vilde forlade deres Børn, kom Karen Jeppe herude i Forbindelse med. Hun skriver:

„Nu er det, som om deres egen Verden kommer tilbage til dem. Lidt efter lidt er Armenierne blevet spredt over Landdistrikterne i Nordsyrien, hvor disse Kvinder bor. I vore Landsbyer ser vi dem mødes med deres Landsmænd, som nu staar paa venlig Fod med deres arabiske Ægtemænd, deres Børn leger med de armeniske Børn, ja følges endog med dem i Skole. Selv Gudstjenesterne har de Lov at overvære — de fører ikke mere en isoleret Tilværelse.“

Om de officielle Myndigheders Stilling til Kolonierne skriver hun i 1925:

„Der udvises en overordentlig Opmærksomhed fra Regeringernes Side, baade den franske og den arabiske.

Flyver et Aeroplan forbi, sænker den sig altid ned over vore Landsbyer og omkredser dem. Alle Officerer tager ind i „det hvide Hus“. Pashaer og hvem der ellers betyder noget i lige Maade. Saadan noget har en overordentlig Indflydelse her paa Egnen. Jeg er særdeles glad ved den Stilling, vor Koloni her har vundet, vi er allerede i Stand til virksomt at støtte et Par andre mindre armeniske Landsbyer her i vor Nærhed. Man betragter uden videre alle armeniske Landsbyer som mit Værk, enten jeg har rørt en Finger for dem eller ej.“

I 1927 fik Karen Jeppe Fortjenstmedaljen i Guld efter Indstilling fra Udenrigsministeriet. Den daværende Udenrigsminister, Dr. Moltesen, fortalte mig, at naar Udenrigsministeriet havde kunnet indstille hende, var det paa Grund af hendes Arbejde i Folkeforbundet og hendes Stilling som Folkeforbunds-Kommissær.

Ved Folkeforbunds-Forsamlingen i 1927 var Spørgsmaalet „Beskyttelse af Kvinder og Børn i den nære Orient“ for sidste Gang paa Dagsordenen. Da Sagen drøftedes i Udvalget, blev der fra flere Sider, ikke mindst af Repræsentanten for Mandatmagten i Syrien, Frankrig, talt varme, anerkendende Ord om Karen Jeppe's udmærkede Arbejde.

Ogsaa Forsamlingen udtrykte sin Paaskønnelse af det „uselviske og beundringsværdige Arbejde, Frk. Jeppe har udført til Beskyttelse af Kvinder og Børn i den nære Orient.“

Som Folkeforbunds-Kommissær kom Karen Jeppe flere Gange til Genève. Om det Indtryk, hun der gjorde, har vi flere Vidnesbyrd: Dr. Moltesen, som traf hende

under Folkeforbunds-Forsamlingerne, har senere udtalt: „I denne Forsamling af Diplomater og Politikere stod Karen Jeppe af Udseende som en jævn, dansk Folkehøjskolelærerinde og talende uden store Ord og Lader, men saaledes, at hendes Ord blev Daad. Se, da var man stolt over at være Karen Jeppe's Landsmand. Det er Personligheder som Karen Jeppe, der styrker én i Troen paa og Haabet om det danske Folks Fremtid.“

Og Kontorchef Finn Friis, daværende Medlem af Sekretariatet, fortæller:

„Det var paa international Grund — i de Mellemkrigsaar, da mange Veje førte til Genève, og mange mærkelige Personligheder kom hertil — at jeg lærte Karen Jeppe at kende. Meget havde vi Nordboer i Genève paa Forhaand hørt om Karen Jeppe, men hun skuffede ikke vore Forventninger. Paa mig gjorde Karen Jeppe et meget stærkt Indtryk — uselvisk, usnobbet og uimponeret af Omgivelserne som hun var. Havde vi blot i det internationale Arbejde haft mange flere Mennesker af den Type: en Forening af levende, brændende Tro paa sin Sag og praktisk Evne til at føre den igennem! Som Dansk vil jeg altid være stolt af, at Karen Jeppe's rige, levende Personlighed hørte til mine Landsmænd.“

Blandt de fremragende Personligheder, Karen Jeppe traf i Genève, var ogsaa Fridtjof Nansen. Hun interesserede sig varmt for hans Plan om at føre hjemløse Armeniere til den armeniske Republik Erivan i Kaukasus (under Sovjetunionen), det eneste Land med armenisk Styre og en næsten helt armenisk Befolkning.

Med Udgangen af 1927 ophørte Karen Jeppes officielle Hverv som Folkeforbunds-Kommissær, paa et Tidspunkt, da hun maaske stod paa Højdepunktet af sin Anseelse rundt om i Verden og stadig havde rigelige Pengemidler til Raadighed. Tidspunktet havde hun selv valgt. Hun lukkede sine Søgestationer i Syrien, men holdt endnu Optagelseshjemmet aabent i flere Aar.

Om sine Grunde til denne Omlægning af Arbejdet skriver hun:

„Syrien er nu saa godt som rensat. Naturligvis kan der endnu dukke enkelte Tilfælde op, men det er ikke noget, som vilde retfærdiggøre Fortsættelsen af vore Stationer.

Hvad angaar Titlen „Folkeforbunds-Kommissær“, tror jeg med Hensyn til Fortsættelsen af Arbejdet herude, er den ikke alene unyttig, men en direkte Hindring.

Arbejdet skal fortsættes ikke i Syrien, men i Irak og Tyrkiet; men det vilde være umuligt for den franske Regering at støtte en Kommission med det direkte Formaal at arbejde i de tilgrænsende Lande. Og jeg maa selv være meget forsigtig for at undgaa politiske Vanskeligheder. Mit mest brændende Ønske nu er at forsøge mig som Privatperson.“

Om sin Stilling som Privatperson skriver Karen Jeppe:

„Vort Firmamærke „S. D. N.“*) er jo nu taget ned; Nytaarsaften sagde jeg til Gaszczyk: „Sig nu endelig Farvel til én, som De aldrig træffer mere.“ Han stod og saa sig forbauset om. Til „Folkeforbunds-Kommissæren“. Saa var han jo med. Nu har jeg omtrent glemt,

*) Société des Nations.

at jeg nogensinde har været det. Det er mærkeligt, hvor helt og fuldt Nutiden, hver Dag for sig, lægger Beslag paa mig, og hvor hurtigt Fortiden udviskes.“

Mens som nævnt Redningsarbejdet var fuldført flere Aar før Karen Jeppes Død, arbejdede hun lige til det sidste med Kolonisationen.

I Artiklen „Ti Aar paa Mesopotamiens Stepper“ (1934) i „Armeniervennen“ giver hun bl. a. følgende Oversigt over Arbejdet:

„Armeniernes Særstilling har sin Rod i vort Venskab med Anasepashaerne.

De havde Hadjims Beskyttelse, han stod inde for dem, og det var hans Maal at lære sine Beduiner at have Respekt for Agerbrug og for det dyrkede Land. Det var Venskabet mellem Hadjim Pasha og Misak, der opnaaede, at Armenierne fra første Færd blev behandlet med Agtelse og blev Venner med deres Naboer.

Det er ialt 100 Familier, vi har bosat herude. I det hele lever der ca. 220 armeniske Familier her i Distriktet, og en Del af dem fik Mod til at komme, fordi vi var her og blev her og stedse varetager deres Tarv. Det betyder meget for dem, at de har nogen, de kan henvende sig til, og Misak er tit optraadt paa deres Vegne. Alle herude betragter ham som deres naturlige Værge, og Regeringen har gerne henvendt sig til ham, naar der var noget, der skulde ordnes for og med Armenierne.

Nu er det vor Hovedopgave at føre an paa Landvæsenets Omraade. Vi er blevet opholdte og forsinkede af det daarlige Vejr de sidste Aar, men saadan noget maa vi tage med Sindsro og godt Humør.“

Om den sidst anlagte Landsby, Tine, skriver hun:
„Tine har en stor Opgave herude ikke blot for Armenierne, men for hele Egnen: i Venskab og inderlig Forstaaelse med Medjim Pasha*) arbejder vi for alles Vel. Ganske særligt er det fredeligt Samliv, Fremskridt i Arbejdsformer og Aabning af ny Livsmuligheder, som vi begge ihærdigt søger at skabe.

Det er jo Pionerarbejde herude, og det er altid forbundet med Vanskeligheder, men i Sammenligning med Gerningen i Aleppo er det særdeles fornøjeligt, fordi det er saa haabefuldt. Her er Jord nok, og her kan skabes gode Livsbetingelser.“

I Tine ansatte hun en Agronom, der skulde være Raadgiver baade for Armeniere og Arabere, han anlagde bl. a. Skolehaver ogsaa for de arabiske Børn.

At Arabernes Ve og Vel laa hende varmt paa Sinde viser ogsaa følgende Udtalelse om den Læge, hun paa-tænkte at knytte til „Tine“.

„Han maa ikke blot være dygtig som Læge, men maa tillige have den nødvendige Interesse og Kærlighed ikke blot til sit eget Folk, men ogsaa til Araberne. Vi lægger saa megen Vægt paa stadig at uddybe og udvide Venskabsforholdet til Araberne.“

Karen Jeppe opholdt sig i sine sidste Aar ofte i Tine, hvor Klimaet var særlig godt. Herfra skriver hun i et Brev:

„Landsbyliv med mange Dyr at sørge for er nu i høj Grad mit Sværmeri, og det nyder jeg her. Naar jeg bliver gammel, haaber jeg at kunne trække mig tilbage

*) Hadjims Efterfølger.

til Tine og passe Høns; men inden jeg naar saa vidt, er der jo en Del at tage sig til, saa det er vist bedre, at jeg retter min Opmærksomhed og mine Tanker mod de Ting, der ligger for.“

Samtidig med sit Folkeforbundsarbejde for Redning og Kolonisation fortsatte Karen Jeppe sit meget krævende Hjælpearbejde i Aleppo lige til sin Død. Intet Under, at hun bogstavelig talt sled sig op!

Efter Karen Jeppes Død (1935) er Hjælpearbejdet i Aleppo fortsat af hendes mangeaarige Medarbejder Gaszcyk, medens Landsbyarbejdet helt gik over til hendes armeniske Plejesøn Misak Melkonian. Forøvrigt har Meddelelserne derudefra i disse Krigens og Besættelsens Aar været yderst sparsomme.

I Foraaret 1926 fik jeg et længe næret Ønske opfyldt, at rejse til Syrien for paa nærmere Hold at se den udmærkede Virksomhed, der udfoldes dør af vor Landsmand Karen Jeppe til Gavn for det ulykkelige armeniske Folk.

Under mit Arbejde i Folkenes Forbund har denne Sag altid haft min varmeste Interesse; nu fik jeg under et fjorten Dages Samvær med Karen Jeppe rig Lejlighed til at følge hendes vidt forgrenede Virksomhed, og at beundre den Sammenhæng og Plan, der er i det hele.

Rejsen gik fra Marseille til Søs til Beyrut i Syrien og derfra med Jernbane til Aleppo.

Fra Banegaarden kører vi i en Bil mrk. S. D. N. (Société des Nations) til Karen Jeppe's Hjem.

Selv var hun i de Dage ude i Kolonien, men hendes unge Medarbejder Karen Bjerre sørger for, at vi straks føler os hjemme.

Aleppo er en udpræget orientalsk By. Karavaner drager gennem Byen, mærkelige Skikkelser i alle deres spraglede Klædebon færdes gennem Gaderne. Og Basa-

*) Oprindeligt (i 1926) trykt som Rejsebreve.

rerne, der er som en hel By for sig, byder paa en Mangfoldighed af Østens Varer til alle mulige Priser; man maa helst have en stedkendt, sprogkyndig Fører med, hvis man vil undgaa at blive snydt.

Optagelseshjemmet.

Som Folkeforbunds-Kommissær har Karen Jeppe i Aleppo aabnet et Optagelseshjem for armeniske Kvinder og Børn, som flygter fra deres muhammedanske Herrer.

Her faar Flygtningene den kærligste Modtagelse af Karen Jeppe's udmærkede Medarbejder, Jenny Jensen, der leder denne Gren af Virksomheden.

De bliver straks fotograferede og deres Levnedsløb kort nedskrevet.

Man kunde sidde i timevis og se disse Protokoller igennem; der opruller sig Billede efter Billede af Elenighed og undertiden Mishandlinger; én har været levende begravet, en anden har store Brandsaar paa Kroppen, mange er syge, de kommer straks under Lægebehandling og kommer sig i Reglen.

Saasnart en Flygtning kommer til Optagelseshjemmet, sættes straks alle Hjul i Bevægelse for at finde deres Slægt; det bliver meddelt i Kirken, i Flygtningelejren, til de armeniske Foreninger, til de Blade, der læses af Armeniere Verden over. Undertiden lykkes det forbausende hurtigt. Mens jeg sad paa Kontoret og gennembladede den Protokol, der omfatter de sidste 100, og netop havde lagt Mærke til Billedet af en nydelig 12—14 Aars Pige, der var kommet for nogle Dage siden, kommer Pigebarnet ind sammen med en Mand, der er-

klærer, at han tror, det er hans Datter; helt sikker er han ikke, men ber om han maa tage hende med hjem, for at andre Slægtninge kan hjælpe ham at konstatere hendes Identitet, hun skulde bl. a. have nogle Mærker paa Kroppen. Først maa han dog skaffe en Slags Kaution fra en Præst eller anden paalidelig Mand, der indestaar for, at han vil bringe hende tilbage, hvis det viser sig at være en Fejltagelse. En halv Time efter er han tilbage med Erklæringen, og saa gaar Pigebarnet glædestraalende bort med denne fremmede Mand, i hvem hun haaber at have genfundet sin Far. Manden, der har et meget tiltalende Ydre, ser tillidsfuld og glad ud. Hele Hjemmet følger med Spænding Begivenhedernes Gang. Og det var hendes Far.

Det er interessant at se, hvorledes Ansigtstudtrykket forandrer sig efterhaanden, som de føler sig mere trygge og veltilpas; naar de kommer, er de ofte enten sløve eller ser ganske forvildede ud; men efterhaanden kommer det glade og milde frem, ofte alt i Løbet af faa Dage.

Mange Kvinder og unge Piger er tatoverede baade i Ansigtet, paa Hals, Hænder og Fødder; det er dem, der har været mellem Araber og Kurder, hvorimod det ikke er Skik mellem Tyrkerne. De unge Piger er meget ulykkelige derover, og mange forsøger smertefulde Kure for at komme af med det, jeg saa én, der havde store Saar i Ansigtet; om det er bedre end Tatoveringen, bliver et andet Spørgsmaal. Der er sikkert mange, som afholder sig fra at flygte ved Tanken om saaledes at være brændemærkede, men efterhaanden, som de opdager, hvor mange Lidelsesfæller de har, tager de sig det mindre

nær; og ganske særlig er det en Trøst, at det ikke lader til at nedsætte deres Udsigter til at blive gift. Mange af de befriede unge Kvinder er efterhaanden blevet lykkelige Hustruer og Mødre. Jeg saa to søde unge Koner paa Hjemmet; de var nu gift i Aleppo; men kom jævnlig paa Besøg.

De, der ikke finder deres Slægt, maa lære noget, hvorved de kan ernære sig. Af Kvinderne beskæftiges nogle ved husligt Arbejde, men de fleste oplæres i de smukke Broderier, der har været national Kunstindustri mellem Armenierne fra umindelige Tider, en Kunst, Karen Jeppe saa at sige har frelst fra Undergang. De lærer det forbausende hurtigt og kan saa tjene deres Livsophold ved at arbejde for „Systuen“ (ogsaa oprettet af Karen Jeppe).

Det er morsomt at se dem arbejde siddende paa Gulvet med Syrammen som et lille Bord foran sig; Naalen gaar hurtig op og ned, og de nydeligste Blomstermønstre med fint afstemte Farver vokser op for ens Øjne. Broderierne afsættes over hele Verden, og flere Hundrede Kvinder tjener paa denne Maade deres Brød. Den daglige Ledelse er overdraget nogle dertil uddannede Armeniere. —

En stor Del af de befriede er store Drengene; de har lettere ved at flygte end Kvinderne. Der er brillante Typer mellem disse unge Fyre. Saa snart som muligt bliver de sat i Arbejde, nogle lærer et Haandværk, andre kommer til Landbrug i Kolonierne.

Alle — dette gælder ogsaa Kvinderne — stræber saa hurtigt som muligt at komme til at staa paa egne Ben; der er ingen Tilbøjelighed til at blive hængende og lade sig forsørge.

Ogsaa deres almindelige og folkelige Udvikling tænkes der paa, et Par Timer om Dagen er der Skole baade for Børn og voksne; mange af dem var smaa Børn, da Deportationerne fandt Sted, og kan overhovedet ikke tale armenisk, men kvikke og opvakte, som de fleste af dem er, gaar de rask frem baade i den ene og den anden Henseende.

Inden vi forlod Aleppo, tilbragte vi en Aften i Optagelseshjemmet, hvor Børnene gav en Underholdning til Ære for os. Først sang de den armeniske Nationalsang og andre armeniske Sange, saa spillede en Dreng, der er vokset op mellem Kurderne, paa kurdisk Hyrdefløjte, ejendommeligt, noget enstonigt, men ellers kønt. Han akkompagnerede ogsaa til en kurdisk Dans, danset af to andre Dreng; hvis man da kan kalde det Dans. De stod tæt op ad hinanden med Fødderne fast plantede paa samme Sted og bevægede sig rytmisk op og ned i stigende Fart. Kønt var det egentlig ikke, men det gjorde megen Lykke blandt Kammeraterne. Endelig var der to nydelige Smaapiger, der dansede ganske henrivende dels sammen, dels hver for sig; det var et Par Dansepiger, der af Zigeunere har været trukket rundt paa Markeder for at danse for Folk. Det var et stort Tab for Ejerne, da de blev taget fra dem af de franske Myndigheder og sendt til Optagelseshjemmet. Der blev gjort flere Forsøg paa at tage dem tilbage, og selv prøvede de ogsaa at løbe bort, men nu er de meget glade for at være kommet under gode Forhold mellem deres egne Landsmænd.

Det er et storartet Arbejde, Karen Jeppe har sat i Gang. Alle disse ulykkelige Mennesker, der gennem Aar

har været pint og plaget og jaget fra Sted til Sted, har her fundet et Fristed, hvor de kan trække Vejret og faa Mod og Kraft til at tage Kampen op for Tilværelsen baade for sig selv og deres Folk.

Det hele er indrettet saa enkelt og fordringsløst som muligt, men Penge maa der selvfølgelig til, og dem faar Karen Jeppe heldigvis til Raadighed i stigende Mængde. Foruden fra Folkeforbundet kommer der Bidrag fra mange andre Sider. Ogsaa „de danske Armeniervenner“ støtter hende ved direkte Tilskud til bestemte Grene af Virksomheden, ved Afsætning af Broderier fra Systuen m. m.

Flygtningelejren.

Intet Folk har vel lidt saa meget under Krigen som det armeniske. Før talte det omtrent 3 Millioner, hvoraf Hovedmængden indenfor det tyrkiske Rige; af disse blev over en Million dræbt eller omkom under Deportationerne, ofte efter usigelige Pinsler. Af dette saa haardt hjemsøgte Folk lever nu en lille Del i den armeniske Republik Erivan i Kaukasus, medens Resten flakker hjemløse om over den ganske Verden; det Fædreland, som Stormagterne Gang paa Gang har lovet dem, er lukket for dem og tilhører dem kun i deres Drømme og deres Haab.

Af de landflygtige Armeniere har mange Tusinde fundet en foreløbig Havn i Syrien. Det er ikke helt let for Syrien, der kun har ca. 2½ Million Indbyggere, at give Husly til saa mange fremmede, især da de væsentlig er strømmet sammen i Byerne, hvor de økonomiske Forhold i Forvejen var vanskelige. Intet Under, at den

indfødte arabiske Befolkning ikke altid ser med venlige Øjne paa de tilflygtede; foretagsomme og energiske, som de er, paafører de dem ofte en skarp Konkurrence og dertil kommer saa Race- og Religionsmodsatningen.

Den armeniske Flygtningelejr er en hel By for sig i en Udkant af Aleppo, tilfældig opført af al Slags Materiale, enkelte Stenhuse staar fra tidligere Tid, ellers Lerhytter, Bræddeskure, lasede Telte. Om Sommeren plages man af Hede og Insekter, og i Regntiden er det endnu værre, naar Vandet strømmer ned gennem de snævre Gyder, der skiller Husrækkerne, og hverken Klæder eller Sengetøj nogensinde er tørt.

I den sidste Vinter har ogsaa Arbejdsløsheden været værre end nogensinde, og Sult og Nød har udtæret Beboerne. For at hjælpe paa den værste Nød holdt Karen Jeppe i flere Maaneder en Bispising i Gang for 7—800 Børn. Vi var henne og se paa Børnene faa Mad; Hold efter Hold, hvert Barn med sin Skaal, hvori de faar en god Portion varm Surmælksvælling; at Børnene nyder Maden er let at se.

Det slaar os, hvor rene og hele de Børn er, og det samme Indtryk faar vi ved at gaa om i Lejren og kigge ind i Rummene, fattigt men rent. Mange Steder er der Brønde, de selv har gravet, saa foreløbig mangler der ikke Vand. Rørende er det ogsaa at se de smaa Haver, de faar frem, hvor der er en Smule Plads. Og saa er der ingen Tiggeri, hverken af Børn eller voksne! Jeg maa sige, jeg beundrer de Mennesker, saaledes som de har holdt sig oppe gennem alle disse Aars Ulykker og Nød. Der er en Livsvilje og Livsenergi hos dem, der fortjente en bedre Skæbne.

Midt i alt Stræb for det daglige Brød har Armenieren bevaret Sansen for aandelige Værdier. Der er i Lejren flere Skoler, der opretholdes af forskellige Hjælpemissioner. Vi var inde i en saadan Skole fuld af glade venlige Børn, hørte dem synge og saa deres Tegninger og Haandarbejder.

Der er ogsaa flere Kirker; Armenierne tilhører forskellige Kirkesamfund, der er Protestanter, romersk-katolske o. s. v., men den overvejende Del tilhører den ældgamle armeniske Kirke. Vi kom tilfældigvis ind i en armenisk Kirke, netop som der holdtes Messe. Det var meget stemningsfuldt og smukt. En Præst oppe ved Alteret læste Stykker af Bibelen, Folk kom og gik, Børn legede paa Kirkegulvet. Mange skubbede Tøflerne af sig, før de knælede ned, andre stod med oprakte Hænder. Der var mange udtryksfulde intelligente Ansigter, de ældre saa hærgede ud. —

En stor Støtte for dem er ogsaa deres Foreninger. Indbyggere fra en bestemt By eller Egn har deres Forening, som de tilhører, hvor de end er forslaaet hen af Skæbnen. Alle disse Foreninger staar i stadig Forbindelse med hinanden, og bliver en Gren overfaldet af Ulykke, kommer alle de andre dem til Hjælp, med Penge, med at sælge deres Produkter, opsøge bortkomne Slægtninge. Dette sidste er bl. a. til uhyre Gavn i Karen Jepes Redningsarbejde.

Kolonisation i Syrien.

Den nyeste Gren af Karen Jepes Virksomhed er Kolonisationen.

For to Aar siden anlagde Karen Jeppe den første

Landbrugskoloni for Armenierne. For at faa Jord gik hun i Kompagniskab med en af de største Beduinerhøvdinge i Syrien, Hadjim Pasha. Medens Underhandlingerne stod paa, boede hun i flere Dage som hans Gæst i hans Teltlejr, hvor et særligt Telt blev stillet til hendes Raadighed.

Ved en Biflod til Eufkrat ligger nu to smaa Landsbyer, Tel Samen og Tel Armen med ialt et halvt Hundrede Familier. Første Aar blev der pløjet med Traktor; Forbauselsen mellem de omboende Arabere, hvis Træplove kun kradser lige i Overfladen af Jorden, var umaadelig over, hvad saadan et hvæsende Uhyre kunde udrette. Nu er Traktoren ved at bryde ny Jord op i nye Kolonier, og de første Udflyttere er efter disse to Aars Forløb saa vidt, at de har kunnet købe deres egne Trækdyr — her pløjer man i Reglen med Okser — og deres egne Avlsredskaber, og kan endog begynde at betale af paa de Penge, der er sat i det, saa at den oprindelige Kapital kan frigøres til nye Foretagender. Om Sommeren dyrkes der Grøntsager og Bomuld, om Vinteren mest Hvede og Byg.

Ud til Kolonierne er Karen Jeppe begyndt at sende Drengene fra Optagelseshjemmet.

Herude tager de fat med Liv og Lyst under kyndig Vejledning; og om Vinteren bliver der endda Tid til at gaa i Skole og indhente lidt af, hvad de har forsømt i disse mange Aar. Det er en dygtig og energisk Race, disse unge Armeniere, mange af dem vil sikkert snart naa saa vidt, at de kan faa deres egen Jordlod, bygge eget Hus og hjemføre en Brud af deres egen Nation.

Ligesom i de arabiske Landsbyer i de Egne er Husene

opført af soltørret Ler i Bikubeform, saadan et Hus er hurtig bygget, og Materialet er gratis, saa det koster kun nogle faa Kroner at faa Tag over Hovedet. Kun Administrationsbygningen „det hvide Hus“, hvor Karen Jeppe bor, naar hun er derude, er et lidt større Hus med fladt Tag, men iøvrigt ogsaa enkelt udstyret.

Den, der leder den daglige Administration, sætter Kolonier i Gang og overhovedet er Karen Jeppes højre Haand og uundværlige Hjælper, er hendes armeniske Plejesøn Misak. Han er som skabt til at være Leder, nyder en overordentlig Anseelse baade mellem sine egne og mellem Araberne og bliver derved ganske naturlig førende ogsaa i det venskabelige Forhold mellem de to Folk, saa forskellige i Race og Religion, som ligger Karen Jeppe saa stærkt paa Sinde.

Medens Armenierne venter paa en Gang at komme tilbage til „Armenien“, kan de her føre en menneskeværdig Tilværelse i et armenisk Milieu.

I Beduinernes Land.

En smuk, meget varm Dag bilede vi ud til de armeniske Landsbyer.

Turen tog før 5 Dage med Karavane, nu 8—9 Timer med Bil. I det hele har Bilerne en overordentlig Betydning for disse vidtstrakte, tyndt befolkede Egne, hvor det sikkert ikke i en uoverskuelig Fremtid vil kunne lønne sig at anlægge Jernbaner.

Saa gik det over Stok og Sten, gennem Kridtklinter op og ned og saa igen over den endeløse Slette, gennem Sandørken eller Steppe.

En Tid følger man den brede Eufratslette — i det

fjerne paa begge Sider begrænset af Bjerge; nede ved Floden er der grønt og frodigt. Beduinernes Hjorder græsser her i uhyre Mængder; vi mødte Tusinder af Kameler med deres Hyrder, uhyre Flokke af fedthalede Faar, sorte, silkeglinsende Geder eller fantastisk belæssede Æsler. Bilen kunde ofte kun med Møje bane sig Vej mellem alle disse Dyr uden at køre nogen af dem over.

Den Vej, vi kører, er en urgammel Færdselsvej ned gennem Mesopotamien og Syrien. Ad denne Vej er de deporterede drevet afsted fra de nærliggende tyrkiske Egne, den har set Rædsler, vi ikke kan forestille os.

Og Eufrat! hvad har den ikke ført med sig af Ofre, mange styrtedes i den af deres Bødler, mange Kvinder søgte her selv Døden for at undgaa Skændsel.

Ved Aftenstid blev vi sat over Eufrat. Floden er bred og rivende, de franske Soldater, der ror Færgen — i bar Skjorte og Fez — maa slide haardt for at faa os over med Bil og det hele paa tværs af den vældige Strøm. Det er den franske Militærfærge, der fører os over. Paa Grund af Karen Jeppes Stilling som Folkeforbunds-Kommissær bliver den altid stillet til hendes Raadighed.

En Times Kørsel efter Overfarten naaede vi Tel Armen og „det hvide Hus“, hvor vi tilbragte tre meget interessante Dage. Vi besaa Landsbyerne, saa Mændenes og Drengenes Arbejde udendørs, Kvindernes indendørs, glædede os over Børnenes friske blomstrende Udseende — hvilken Forskel fra Flygtningelejrene! Flere af Familierne har mistet deres ældste Børn under Deportationerne. Nu har adskillige nye smaa Arme-

niere allerede set Dagens Lys herude i Landsbyerne. Endnu har de ikke fast Præst herude, men af og til kommer en Biskop ud og holder Gudstjeneste, forretter Barnedaab o. s. v.

En Eftermiddag aflagde vi Besøg hos Hadjim Pasha en Times Biltur længere inde i Steppen. Vi blev modtaget i hans Telt, et uhyre langt sort Gedehaarstelt, lukket mod Solsiden, men helt aabent til den anden Side.

Her var en Mængde Arabere forsamlede. Hadjim er en Slags Fredsdommer i sin Stamme, saa en Del var sikkert kommet i Anledning af en eller anden Uenighed.

Da vi kom, stod de alle op, Hadjim gik os i Møde med fornem Værdighed, hilste ærbødigt paa Karen Jeppe, kyssede Misak, et Tegn paa, at han betragter ham som jævnbyrdig Høvding. Hadjims Søn, en smuk tiaars Knægt, er en udpræget lille Kronprins og kysSES paa Haanden ligesom Faderen. Han har Pandehaar og tre sorte Fletninger ved hver Side af Ansigtet; ligesom Faderen har han hvidt Silkehovedklæde med sort Gedehaarsgrime. Hadjim selv er meget mørk med kroget Næse og et skarpt Blik, men ogsaa med et lunt Glimt i Øjet. Han er en klog Mand og nyder megen Agtelse, tidligere stærkt blandet med Frygt; han havde nærmest Ry som en af de største Røverhøvdinge paa de Kanter, men i de sidste Aar er han slaaet helt om og regnes nu for en af de bedste Bevarere af Freden. Karen Jeppe tilskriver dette for en stor Del Misaks Indflydelse.

Da vi kom, blev der lagt Tæpper frem med mange Puder og Hynder paa, hvor vi anbragte os, medens alle de menige Arabere sad paa Hug i Halvkreds. Vi

sad mest stille, og alle de henved 100 Beduiner var lydløse i deres Høvdings Telt; kun af og til veksledes nogle Bemærkninger dansk-armenisk-arabisk og tilbage igen.

Først blev der budt Te med Mynte i, i Glas, og saa kom Pashaens „Kaffedje“ og skænkede den bitre Kaffe i smaa Kopper; der bliver altid budt 3 Gange i Træk.

Pludselig lyder Susen af en Bil, og alt Folket rejser sig. Det er Hadjims Fætter Medjim Pasha, der kommer paa Besøg. Man kyskes eller kysser paa Haanden alt efter Graden af Fornemhed. Medjim indtager Hæderspladsen paa Silkehyndet, og den stilfærdige Samtale tages op igen med lange Pauser.

Saa rejser en Mand med hvid Turban sig, gaar om bag Teltet og kalder til Bøn. Han er en Slags „Huskapellan“ hos Hadjim og tillige Lærer for Sønnen, som ialtfald skal lære at læse og skrive; det har Faderen aldrig lært, uden at dette lader til at formindske hans Anseelse. Da Præsten kommer ind igen, følger en halv Snes Mand ham hen i et Hjørne af Teltet, breder deres Burnusser ud som Bedetæppe og hengiver sig længe i Bønnen, dels staaende, dels nedkastede med Panden mod Jorden, medens alle de andre synes ganske uanfægtede og udeltagende.

Efter at have beset Kvindernes Afdeling af Teltet biledede vi tilbage til „det hvide Hus“. Næste Dag gengældte begge Beduinerhøvdingene vort Besøg.

Det er en stor Glæde at se den Venlighed og Lige-fremhed, hvormed Arabere og Armeniere omgaas herude. Om Aftenen er Pladsen foran „det hvide Hus“ fuld af Mænd af begge Folk siddende i en Halvkreds

paa Hug paa Tæpper eller Maatter, medens Kaffekoppen gaar rundt, og Samtalen føres uden Hast med en vis rolig Værdighed. Ogsaa Kvinderne omgaas venligt; men her i Østen er det dog væsentlig Mændene, der besørger Selskabeligheden og Kaffepassiaren.

Selvfølgelig er de Kolonier, der alt er anlagte, kun en ringe Begyndelse, men som Bevis paa, at det kan gøres og gøres med forholdsvis smaa Midler, har de deres store Betydning.

Med de franske Myndigheder, der følger hele Udviklingen med den største Interesse, har Karen Jeppe det bedste Samarbejde. Mens vi var ude i Landsbyen, havde hun en Dag Besøg af nogle franske Officerer, med hvem hun førte indgaaende Forhandlinger om mere omfattende Kolonisationsplaner.

Ingen kan bedre end hun tage en saadan Opgave op. Elsket af Armenierne, behandlet med venskabelig Tillid af Beduinerne, med velvillig Respekt af Franskmændene og støttet af sin Stilling som Folkeforbunds-Kommissær staar denne Kvinde med en Indflydelse, som ingen vilde have drømt om, da hun for 50 Aar siden første Gang saa Lyset i et Lærerhjem i Jylland.

KAREN JEPPE'S DØD OG EFTERMÆLE

DEN 7. Juli 1935 døde Karen Jeppe i Aleppo af Malaria, kun 59 Aar gammel.

Hun havde aldrig været stærk og var særlig i de senere Aar ofte syg; hidtil havde det ukuelige Livsmod, hun havde tilfælles med Armenierne, holdt hende oppe; men nu var hendes Kræfter udtømt.

Hun blev bisat i den armeniske Kirke, hvor den armeniske Ærkebiskop forrettede Gudstjenesten. Hendes Grav er lige udenfor Kirken i Nærheden af den Koloni af Smaahuse, Karen Jeppe havde bygget for Enker og faderløse Børn.

I hendes Fædreland er der rejst en Mindesten i Gyl-ling, og en Mindeplade er opsat i Skolen, hvor hun er født. En Bronzebuste udført af Billedhuggeren Nielsen-Sondrup og bekostet af Udenrigsministeriet og „De danske Armeniervenner“ er opstillet i Læsesalen paa Statsbiblioteket i Aarhus.

I September 1935 udsendte Undervisningsministeriet til alle Landets Skoler en Piece om Karen Jeppe, „Armeniernes Ven“, forfattet af Statskonsulent F. C. Kaalund-Jørgensen som Led i Serien „Fortællinger af Fol-

keforbundets Saga“. Den slutter med følgende Linjer: „Som ung vandt Karen Jeppe Armeniernes Hengivenhed og Verdens Beundring for sit opofrende Hjælpearbejde. I sin modne Alder blev hun taget i Tjeneste af den Magt, der gjorde det muligt for hende at virke i Folkenes Navn. Det var Genève, der gav hendes Kræfter det vide Virkefelt og hendes Ord den store Vægt. Derfor er Beretningen om hendes Virke en „Fortælling af Folkeforbundets Saga.“

Under Forsamlingen i September samme Aar mindedes Karen Jeppe endnu en Gang i Folkenes Forbund. Præsidenten for 5. Udvalg, Grevinde Apponyi, aabnede det første Møde med nogle smukke Mindeord om Karen Jeppe's Indsats i de Aar, hun var Folkeforbunds-Kommissær. Hertil sluttede den franske Repræsentant sig, og tilsidst takkede jeg paa den danske Delegations og „De danske Armeniervenner“s Vegne.

Karen Jeppe's Liv og Virke mindedes i Breve og Bladartikler baade herhjemme og i mange andre Lande. Her er enkelte af de mest karakteristiske.

De danske Armeniervenners nuværende Formand, Generalmajor Ernst skrev saaledes:

„Karen Jeppe er død. Dermed er en af Danmarks allerstørste Kvinder, og den største jeg har truffet i mit Liv, gaaet bort, og med hende har Armenierne mistet maaske deres største Velgører.

Hun viede sit Liv til Hjælp for det omtumlede armeniske Folk, og den Hjælp, hun ydede det, var saa glimrende organiseret, at alle danske maa være stolte over at have haft en saa ypperlig Repræsentant i Østen.

Da jeg under tre Vintres Ophold i Syrien havde

Lejlighed til paa nært Hold at se hele hendes store og velsignelsesrige Virksomhed, lærte jeg at beundre hendes klare Tankegang, hendes Administrationstalent saavel som den Ihærdighed, Dygtighed og Energi, hvormed hun ledede hele den store Virksomhed.

Desværre var hun legemlig svag og maatte tit holde Sengen; men ofte har jeg set hende sidde i Sengen med Protokoller foran sig og dirigere, hvad der maatte gøres med den Armenierinde, som søgte Ly hos hende efter lige at være sluppet bort fra et Harem eller Arabertelt, eller med den Armenierfamilie, som netop var blevet hjælpeløs ved Sygdom, Død eller Arbejdsløshed o. s. v.

Og tænk, at hun, ene Kvinde, formaaede at oprette Landsbyer ude i Ørkenen og der faa Arabere og Armeniere til at omgaas i Fred og blive Venner.“

Dr. Natanael Beskow skriver:

„Rent personlig känna vi oss ha lidit en stor förlust. Hennes rika, varma hjärta räckte till också för vänskapsförhållande till oss. Men framförallt känner man ju vilken kraftförlust godhetens front lidit i en värld där våld och hårdhet gå fram hänsynslösare än vanligt. Och vem har nu det armeniska folket som bär dess öde på sitt hjärta med sådan styrka och kann föra dess talan inför världen på ett sådant sätt? Lepsius, Nansen, Karen Jeppe — alle tre de stora äro borta.

Karen Jeppe var en av de allra största personligheter jag mött i mitt liv. Lika stor i kärlek, viljekraft och intelligens, och all den rika begåvningen samlad i en sällsynt enhetlig gärning, koncentrerad och vidsynt på en gång.“

Den norske Sygeplejerske Søster Alette Andreasen, som plejede hende i hendes sidste Sygdom, skriver:

„Det er stunder, jeg umuligt kan glemme. Til trods for søvnløshet, smerte og feber glemte hun sig selv. Hun sagde ofte: „Hvad skal vi gøre for at hjælpe dem, som ikke har Tag over Hodet?“ Men særlig laa de faderløse barn tungt paa hendes hjerte. Indtil sidste nat hun levet talte hun om dem.

Så er Frk. Jeppe ikke mere blandt oss, men hendes navn vil leve og lyse i Armeniernes historie. Hun blev med rette kaldt „Armeniernes Moder.“

Karen Jeppe's Medarbejder, Gaszczyk, fortæller, hvorledes under hendes Sygdom Armenierne, baade Mænd og Kvinder, daglig samledes udenfor Hospitalet for at faa Underretning om hendes Tilstand uden at lade sig skræmme af den lange Vej til Byen eller den glødende Julihede. „Budskabet om hendes Død breder sig som en Løbeild. I Enke- og Børnekolonien hersker der dyb Sorg, ligeledes i Flygtningelejren og i den armeniske Kirke.

Daglig drager Kvinder og Børn ud til Kirkegaarden, de vil atter og atter bringe deres Moder en Hilsen, Bønner, Blomster, Røgelse og Taarer.“

Ja, for Armenierne var Karen Jeppe's Død en Hjertesorg og et uerstatteligt Tab.

Hendes Plejesøn, Misak, skriver: „Vor tilbedte Moder, vor Fører i alle Ting er ikke mere iblandt os. Vi har ikke mere nogen, til hvem vi kan betro vore Sorger, og hos hvem vi finder Trøst — vi føler os forladte. Vi vil prøve paa at blive værdige til at kaldes hendes Børn.“

En anden af hendes „Sønner“, som er Tegner i Sy-stuen, skriver: „Massakrene brød ind over os Armeniere, Aar efter Aar fulgtes det ene Blodbad af det andet. Da en Skare af landflygtige Mennesker dreves som en Kvæghjord gennem Ørkenen, skete det, at min Mor døde. Jeg var da 13 Aar. Ensom slæbtes jeg gennem Elendighed og Smuds og endte som Slave hos Araberne. Paa den Maade levede jeg i 8 Aar, dels som Hyrde, dels som Kameldriver. Saa oplevede jeg en Dag den uventede Lykke at møde et barmhjertigt Menneske. Det var Dig, kære Mor, som aabnede dit Hjem for mig. Du blev min anden Mor. I dit Hjertes Godhed har du med hjælpsomme Hænder lært mig et Arbejde, hvormed jeg kan forsørge mig selv. Du har lært mig og mine Kammerater paany at forstaa og tale vort Modersmaal, og Du har bragt os tilbage til vort tabte Fædrelands Kirke.

Kommet til os fra et fremmed Folk kæmpede Du som en sand Armenier for vort Land, for vor Ret. Dit Hjem blev vor Tilflugt, dør slog vi Rod, dør byggede vi vor Fremtid. Vore Hjerter er dit Mausolæum. Vore Taarer skal vande Blomsterne paa din Grav. Gid Jorden maa hvile let paa Dig.“

En anden af hendes armeniske Venner kalder hende „Vor berømte Fører, vor Skytsengel, vor Befrier“, og siger: „Denne danske Kvinde har levet som en ægte Armenier i Landflygtighed. Til sit sidste Aandedræt tænkte hun paa de forældreløse, paa Enkerne, paa alle ulykkelige Armeniere. Alle de, som har færdedes i hendes Hjem og som nu er spredt over hele Jordkloden, beder for hende.

Hun arbejdede ikke alene for det armeniske Folks materielle Behov, men ogsaa for at højne dets Skikke og Traditioner, og har saaledes givet mange Slægtled en Følelse af national Samhørighed. Hun følte som en Armenier i sit inderste Væsen, og hun blev den armeniske Kirke, som er et Symbol for Armenien, inderligt hengiven. Og nu aflægger vi Armeniere dette Løfte: Moder, dit Støv vil vi stadig skærme, og naar vi bygger vor egen Hovedstad ved Foden af Arrarat, vil vi bygge et Mindetempel for Dig.“

★

Det er blevet sagt om Fridtjof Nansen: „Han gav altid alle sine Kræfter til den Opgave, som Livet i hvert Øjeblik paalagde ham.“ Dette kunde ogsaa staa som et Motto for Karen Jeppes Liv og Gerning.
